

IZYDORA DĄMBSKA (1904–1983)

Mądrość i prawda

Edycję naukową materiałów źródłowych opracowali
RADOSŁAW KULINIAK, MARIUSZ PANDURA
ŁUKASZ RATAJCZAK

we współpracy z
BARBARĄ JUDKOWIAK

Kęty 2023
WYDAWNICTWO
MAREK DEREWIECKI

Izydora Dąmbaska (1904–1983). Mądrość i prawda

© 2023 by Barbara Judkowiak for the texts and photographs

© 2023 by Radosław Kuliniak, Mariusz Pandura and Łukasz Ratajczak
for the introduction

The license for this edition belongs to the Wydawnictwo Marek Derewiecki.
All rights reserved

Wydanie pierwsze

Recenzenci: prof. dr hab. Bolesław Andrzejewski
prof. dr hab. Tomasz Kupś

Redaktorzy edycji naukowej: Barbara Judkowiak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej; ORCID: 0000-0002-5528-7235), Radosław Kuliniak (Uniwersytet Wrocławski. Wydział Nauk Społecznych; ORCID: 0000-0002-0090-6609), Mariusz Pandura (Uniwersytet Wrocławski. Wydział Nauk Społecznych; ORCID: 0000-0001-5875-2705), Łukasz Ratajczak (Uniwersytet Warszawski. Biblioteka Uniwersytecka. Gabinet Rękopisów; ORCID: 0000-0003-4999-4002).

Redakcja naukowa i literacka: Maria Urbańska-Bożek

Korekta: Teresa Dziemińska

Skład tekstu, opracowanie graficzne i projekt okłady: Łukasz Derewiecki

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Publikacja powstała w ramach badań prowadzonych w Centrum Badawczym Ingarden
przy Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego

ISBN 978-83-66941-79-3

WYDAWNICTWO MAREK DEREWIECKI

ul. Szkotnia 29a, 32-650 Kęty

tel./fax (33) 8454149, 603931607

e-mail: wydawnictwo@derewiecki.pl

Księgarnia: www.derewiecki.pl

Dystrybucja: tel. 502637305

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	7
--------------------	---

I. KALENDARIUM

Kalendarium	19
-------------------	----

II. LISTY

Listy Władysława Tatarkiewicza do Izydory Dąbskiej	101
--	-----

III. DOKUMENTY

Życie	233
Nauka	241
Protesty	268

IV. SPRAWY ZATRUDNIENIA UNIWERSYTECKIEGO IZYDORY DĄBSKIEJ

Sprawa zatrudnienia Izydory Dąbskiej z Uniwersytetu Warszawskiego do Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (lata 1948–1949)	287
Listy Izydory Dąbskiej z Kazimierzem Ajdukiewiczem	287
Listy z władzami Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (lata 1956–1957)	306
Korespondencja Izydory Dąbskiej z władzami Uniwersytetu Wrocławskiego (lata 1956–1957)	319
Spory o Kraków	327
Korespondencja z Romanem Witoldem Ingardenem w sprawie nominacji w Krakowie (1956–1957)	327
Korespondencja Izydory Dąbskiej z Dziekanem Wydziału Historyczno-Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego	348

Akt nominacyjny Izydory Dąmbskiej na katedrę Historii Filozofii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego	370
Sprawa przeniesienia Izydory Dąmbskiej z Uniwersytetu Jagiellońskiego do Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie ...	371

V. TEKSTY

Izydora Dąmbska, <i>Gdy myślę o słowie „wolność”</i>	389
Izydora Dąmbska, <i>O bezimienności</i>	396
Izydora Dąmbska, <i>Z filozofii imion własnych</i>	428
Izydora Dąmbska, <i>Pod opieką muz</i>	447
Izydora Dąmbska, <i>Z genealogii ideałów życiowych: Platoniński ideał filozofa</i> ...	451

VI. WSPOMNIENIA I PRZEMÓWIENIA, MIĘDZY INNYMI Z JUBILEUSZU SIEDEMDZIESIĘCIOLECIA URODZIN I ODEJŚCIA NA EMERYTURĘ, IZYDORY DĄMBSKIEJ

Izydora Dąmbska, <i>Wspomnienie o Profesor Danieli Gromskiej</i>	465
Izydora Dąmbska, <i>Władysław Witwicki (1878–1948)</i>	470
Izydora Dąmbska, <i>Przemówienie na posiedzeniu Komitetu Redakcyjnego Klasyków Filozofii z okazji osiemdziesięciolecia Profesora Władysława Tatarkiewiczza (Warszawa, 27 VI 1966)</i>	479
Izydora Dąmbska, <i>Z refleksji Władysława Witwickiego nad nauką i jej stosunkiem do innych dziedzin życia</i>	483
Izydora Dąmbska, <i>Moje przemówienie na posiedzeniu Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Filozoficznego w dniu 26 października 1974 roku</i>	489
Halina Słoniewska, <i>Na uroczystość uczczenia Izy 26 października 1974 roku</i> ...	493
Irena Krońska, <i>O Izydorz Dąmbskiej</i>	495

VII. FOTOGRAFIE

Fotografie	505
Abstract	597
Indeks nazwisk	599

Pro memoria

W 40. rocznicę śmierci Izydory Dąbskiej

WPROWADZENIE

Non omnis moriar – słowa Horacego, zapisane w odzie *Exegi monumentum*, wybrzmiewały nader często w dziejach świata. My odnosimy je bezpośrednio do Profesor Izydory Heleny Marii Dąbskiej z Lubrańca, herbu Godziemba, polskiej filozof w XX wieku. Urodziła się 3 stycznia 1904 roku we Lwowie, a zmarła 18 czerwca 1983 roku w Krakowie, w trakcie II pielgrzymki Jana Pawła II do Polski, na którą czekała z radością i nadzieją. W cztery dni później papież pisał w liście do Aleksandry Dąbskiej:

Szanowna Pani!

Dowiedziałem się o śmierci Siostry Pani świętej pamięci Profesor Izydory Dąbskiej. Bardzo wiele zawdzięczam Jej życzliwości, a nade wszystko budującemu umiłowaniu prawdy. Proszę przyjąć wyrazy mojego współczucia. Zmarłą polecam Ojcowskiej dobroci Boga.

Jan Paweł II¹

Była nie tylko dla niego filozofem, wyznaczającym drogę do prawdy. Jej umiłowanie prawdy było czymś niepowtarzalnym i szczególnym, charakterystycznym, podstawowym odniesieniem we wszelkim myśleniu i działaniu.

Pamiętamy o Profesor, choć coraz mniej licznym dane było poznać ją osobiście. Ufamy, że pamięć tę podzieli wraz z nami cała współczesna polska filozofia. I choć dawno już o Dąbskiej nie pisano i nie wspomniano, to pamięć o niej należy jak najszybciej odnowić.

Była Dąbska – jak mawiał o wielkich myślicielach Richard Rorty – „filozofem nie byle jakim”. Należała do „miłujących prawdę”. Okazała się

¹ Zob. List Jana Pawła II do Aleksandry Dąbskiej z 22 czerwca 1983 roku, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, Archiwalia Izydory Dąbskiej, K III–109.

„chwalebnie uzdolnioną” – jak zapisywano na jej świadectwach szkolnych². Tadeusz Kotarbiński mówił o Dąmbskiej:

W Pani towarzystwie (pierwsza próba – podróż z Kopenhagi) czuję się tak bardzo dobrze. Obcowanie jest takie proste, szczere i bezpośrednie. Tak bardzo się z Panią zgadzam w sprawach rdzennych. Taka Pani jest bezwzględnie sympatyczna, że to mnie z siłą nie znoszącą oporu popycha do tych oznajmień. Proszę o darowanie otwartości. Gorąco ściskam dłoń Pani i bardzo bym chciał kiedy jakimś czynem okazać, jak intensywnie się ku Pani garnie jeszcze jedna monada³.

Dąmbska jako filozof ukształtowała się w szkole lwowskiej Kazimierza Twardowskiego. Gdy po II wojnie światowej Kazimierz Ajdukiewicz upomniał się u niej o deklarację i przynależność do jego szkoły, z niezwykłym oddaniem dla Mistrza swego odpowiedziała:

Po prawdzie właściwym moim Nauczycielem filozofii był ten, „z którego pełniłości wszyscyśmy wzięli” i Pan, i Witwicki, i Kotarbiński, i tyłu, tyłu innych: Kazimierz Twardowski!⁴

To przywiązanie do Twardowskiego i jego szkoły było szczególnie ważne w jej życiu. Zaważyły na nim lata lwowskiej formacji filozoficznej, a także bycie ostatnią asystentką Profesora. Zawsze oddana i szczerza w rozmowach, dała się od razu poznać z dobrej strony. I choć karierę u boku Twardowskiego mogła zaledwie zacząć doktoratem, to była „najlepszą z dobrych” – jak nazwał ją Władysław Tatarkiewicz⁵. Później, gdy Twardowski przekroczył Styks, stała się Dąmbska pierwszą, która zachowywała o nim pamięć.

² Zob. świadectwa szkolne w Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, Archiwalia Izydory Dąmbskiej, K III–109.

³ Zob. List Tadeusza Kotarbińskiego do Izydory Dąmbskiej z 25 lutego 1939 roku, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, Archiwalia Izydory Dąmbskiej, K III–109.

⁴ Zob. List Izydory Dąmbskiej do Kazimierza Ajdukiewicza, Gdańsk, dnia 15 lutego 1946 roku, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, Archiwalia Izydory Dąmbskiej, K III–109.

⁵ Zob. List Władysława Tatarkiewicza do Izydory Dąmbskiej z 4 grudnia 1972 roku, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, Archiwalia Izydory Dąmbskiej, K III–109.

To ona w dziesiątą rocznicę śmierci Profesora zwołała do Wrocławia jego uczniów i wygłosiła tam ważną dla zachowania pamięci o Mistrzu i lwowskiej filozofii mowę. Czytamy w niej między innymi:

Profesor miał słabość do dat. Pamiętał o urodzinach, rocznicach ślubów, datach promocji doktorskich swych uczniów itp.; pamiętał o datach wydarzeń różnych w życiu Uniwersytetu, w życiu Towarzystwa Filozoficznego i różnych innych instytucji naukowych. Notował je skrzętnie w dzienniku, który przez wiele lat swego życia prowadził. Kiedy powiedział mi raz: znalazła się po raz pierwszy w moim dzienniku, bo zapisałem wczoraj datę twojej promocji; zapytałam Go, po co to robi. I dlaczego w ogóle przywiązuje taką wagę do dat. To przecież rzecz konwencji tylko: takie czy inne oznaczenia czasu. I wtedy Profesor powiedział mi rzecz, która nauczyła mnie też pamiętać takie daty z życia ludzi i z życia instytucji, bo to ułatwia obrachunki. Ułatwia potrzebną każdemu myślącemu i pracującemu nad sobą człowiekowi ocenę działania, ocenę tego, co zrobił i czego zaniedbał, ułatwia po prostu rachunek sumienia. Ułatwia też ocenę działania innych ludzi⁶.

Za to i wiele innych rzeczy danych sobie ceniła Dąbska ukochanego Mistrza ze Lwowa. Gdy w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku Adam Schaff ze swoimi „aniołami”, jak nazwał ich Kotarbiński⁷, zaatakował uczniów lwowskiej szkoły i Twardowskiego, pierwsza stanęła w obronie lwowskiego dziedzictwa. Pisała rozszalona do przyjaciółki Fryderyki Jarzębińskiej:

Jestem jak zranione zwierzę, które „farbuje” wciąż i szuka nory i samotności do zdychania sposobnej. Zamarła we mnie wszelka wiara i nadzieja – „niebieska siostrzyca”. Bardzo mi jest trudno żyć. Szarpię się jeszcze raz po raz, żeby się czegoś nauczyć lub coś napisać. Mam wziąć udział w Konferencji Logików. Nie chce mi się na nią jechać, ale dopinguje mnie chęć omówienia ustnie sprawy

⁶ Zob. I. Dąbska, *Przemówienie w pięćdziesiątą rocznicę powstania Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie*, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, Archiwalia Izydory Dąbskiej, K III–109. Wersja opublikowana (ze zmienionym tytułem): I. Dąbska, *Przemówienie z okazji 50-lecia PTF*, oprac. R. Jadczyk, „Ruch Filozoficzny”, t. 51, 1994, nr 1, s. 4.

⁷ Zob. List Tadeusza Kotarbińskiego do Izydory Dąbskiej z 21 grudnia 1950 roku, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, Archiwalia Izydory Dąbskiej, K III–109.

artykułu pana Hollanda przeciw Profesorowi. Czytałaś pewnie ten pamflet. Czy nie sądzisz, że my – uczniowie – powinniśmy jakoś na to zareagować? Omawiałam z Gromskimi projekt (wysunął go Edmund), aby zebrać odpowiedzi różnych uczniów i rozesłać w odpisie różnym ludziom i instytucjom. Bo drukować nie zechcą, zresztą w „Myśli Filozoficznej” to ja drukować niczego nie chcę. Nie pojmuję, że po tym, co zaszło, skład Komitetu Redakcyjnego tego pisma nie zmienił się⁸.

Odtąd była zawsze już kojarzona jako największa obrończyni Twardowskiego i szkoły lwowskiej. I choć w późniejszym czasie zbierała za to ostre cięgi od Schaffa i jego „aniołów”, to nigdy nie udało się jej złamać. Potrafiła obronić szkołę i zachować pamięć o Mistrzu.

Wiele jeszcze można byłoby wymieniać zasług Dąmbskiej, które poczyniła dla polskiej filozofii. Pozostały prace filozoficzne, listy oraz cenne i prawdziwe wspomnienia jej uczniów⁹. Tych ostatnich nie będziemy jednak przytaczać, można do nich bez większego problemu sięgnąć.

Ze wspomnieniami związanymi z Izydora Dąmbską zetknęliśmy się kilkanaście lat temu, gdy opowiadał nam we Wrocławiu o niej Profesor Jerzy Perzanowski. W tym, co mówił, dało się wyczuć więź intelektualną, która łączyła Profesora z jego Nauczycielką filozofii. Po latach, gdy sięgnęliśmy do jego wspomnienia, zobaczyliśmy, jak pięknie o niej napisał¹⁰. Dziś, gdy mija czterdziesta rocznica jej śmierci, a Profesor dołączył już do niej, pomyśleliśmy, że trzeba przywrócić pamięć o Pani Profesor Filozofii, która nie miałaby nic przeciw zapisaniu Umiłowania Mądrości z dużej litery. Dąmbska ukształtowana przez Mistrza filozofów

⁸ Zob. List Izydory Dąmbskiej do Fryderyki Jarzębińskiej z 10 grudnia 1952 roku, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, Archiwalia Izydory Dąmbskiej, K III–109.

⁹ Zob. teksty: Wł. Stróżewski, *Profesor Izydora Dąmbska jako historyk filozofii*, (s. 109–115), J. Woleński, *O pracach Izydory Dąmbskiej z zakresu logiki* (s. 116–120) i M. Oberc, *Profesor dr Izydora Dąmbska w tajnym nauczaniu*, (s. 121–126), wygłoszone na Uroczystościach Jubileuszowych (70-lecie urodzin) w dniu 26 października 1974 w Krakowie, w auli Oddziału Krakowskiego Polskiej Akademii Nauk. Zostały one opublikowane w „Ruchu Filozoficznym”, t. 36, 1978, nr. 2–4. Zob. również J. Woleński, *Wspomnienie o profesor Izydorze Dąmbskiej*, „Filomata”, 1984, nr 361, s. 195–203.

¹⁰ Zob. J. Perzanowski, *Głos prawdy. O pani profesor Izydorze Dąmbskiej*, „Znak”, 1986 nr 38, z. 1, s. 17–49; J. Perzanowski, *Izydora Dąmbska 1904–1983, Materiały z sympozjum „Non est necesse vivere, necesse est philosophari”*, Kraków 18–19 grudnia 1998, Kraków 2001.

BIBLIOTEKA EUROPEJSKA

w przygotowaniu:

1. M. Blondel, *Działanie. Próba krytyki życia i nauki o praktyce* – tłum. Piotr Rak
2. E. Cassirer, *Logos, Dike, Kosmos* – tłum. Przemysław Parszutowicz
3. Platon, *Politeia* – tłum. Dorota Zygmuntowicz
4. P. Tillich, *Chrześcijaństwo i spotkanie z religiami świata* – tłum. Jacek A. Prokopski
5. P. Tillich, *Historia myśli chrześcijańskiej*, t. I–II – tłum. Jacek A. Prokopski i Nadija Łomanowa-Barańska